

2. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики /В. В. Краевский, И. Я. Лернер, М. Н. Скаткин и др.; Под ред. М. Н. Скаткина. – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Просвещение, 1982. – 319 с.
3. Загальна методика навчання біології: Навч. посібник /І. В. Мороз, А. В. Степанюк, Н. Й. Міщук та ін.; За ред. І. В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – С. 297-343.
4. Муртазин Г. М. Активные формы и методы обучения биологии. Человек и его здоровье: Книга для учителя: Из опыта работы / Г. М. Муртазин. – М.: Просвещение, 1989. – 191 с.
5. Назарова Т. С. Средства обучения. Технология создания и использования / Т. С. Назарова, Е. С. Полат. – М.: Изд. УРАО, 1998.
6. Нога Г. С. Опыт использования дидактических карточек для активизации познавательной деятельности учащихся в процессе обучения биологии / Г. С. Нога //Проблемы дидактических средств обучения биологии. – М.: Просвещение, 1979. – С. 77-80.
7. Трайтак Д. И. Функции дидактического материала в учебном процессе / Д. И. Трайтак //Проблемы дидактических средств обучения биологии. – М.: Просвещение, 1979. – С. 32-38.
8. Шаповаленко С. Г. Вопросы теории и практики создания и использования системы учебного оборудования в советской общеобразовательной школе / С. Г. Шаповаленко. – М.: АПН СССР, НИИ ШОТСО, 1973. – 127 с.

Дробик Н.

Науковий керівник – доц. Жирська Г.Я.

ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМ І МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З БІОЛОГІЇ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Важливою умовою підвищення ефективності навчального процесу є систематичне отримання вчителем об'єктивної інформації про хід навчально-пізнавальної діяльності учнів. Цю інформацію учитель отримує в процесі контролю навчально-пізнавальної діяльності учнів. Контроль означає виявлення, встановлення і оцінювання знань учнів, тобто визначення обсягу, рівня і якості засвоєння навчального матеріалу, виявлення успіхів у навчанні, прогалин у знаннях, уміннях і навичках в окремих учнів і у всього класу для внесення необхідних коректив у процес навчання, для удосконалення його змісту, методів, засобів та форм організації [1].

Основне завдання контролю — виявлення рівня правильності, обсягу, глибини і дієвості засвоєних учнями знань, отримання інформації про характер пізнавальної діяльності, про рівень самостійності й активності учнів у навчальному процесі, визначення ефективності методів, форм і способів їх навчання. Учителю важливо мати інформацію як про засвоєння учнями знань, так і про те, яким шляхом вони здобуті. Контроль має важливе освітнє і розвивальне значення, яке полягає у виявленні недоліків у роботі учнів, у встановленні їх характеру і причин з метою їх усунення. Перевірка знань є ще й формою закріплення, уточнення, осмислення і систематизації знань учнів. Слухаючи товариша, що відповідає, учні разом з тим як би знову повторюють те, що вони вивчили самі напередодні. Контроль виконує також велику виховну роль у процесі навчання. Він сприяє підвищенню відповідальності за роботу, що виконується, не тільки учня, але й учителя, привчає школярів до систематичної праці й охайності під час виконання навчальних завдань.

Крім того, контроль навчальних досягнень учнів є важливою об'єктивною формою самоконтролю вчителя. Дійсно об'єктивною самооцінка вчителя буде в том випадку, якщо перевірка організована так, що забезпечує найбільш повне виявлення знань. Тому контроль є важливою і необхідною складовою частиною навчання і передбачає систематичне спостереження вчителя за ходом навчання на всіх етапах навчального процесу. В залежності від дидактичної мети використовують різні види контролю за навчанням: попередній, поточний, повторний, тематичний, періодичний, підсумковий, комплексний.

Поступове вдосконалення загальної середньої освіти спрямоване на переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, на навчання його навичкам самостійного оволодіння новими знаннями, на формування функціональних, мотиваційних та соціальних компетентностей. У контексті цього змінюються і підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень школярів як складової навчального процесу. Оцінювання має

ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач [2].

Компетентнісний підхід до освіти передбачає здатність на основі знань, умінь і навичок вирішувати проблеми, які виникають у різних життєвих ситуаціях. Визначення рівня навчальних досягнень учнів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати людині суму знань, умінь та навичок, а сформувати її компетентність як загальну здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. Поняття компетентності не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості. Найбільш універсальними, ключовими є компетентності, яких потребує сучасне життя. Вони конкретизуються на рівні освітніх галузей і навчальних предметів для кожного рівня навчання. Перелік ключових компетентностей визначається на основі цілей загальної середньої освіти та основних видів діяльності учнів, які сприяють оволодінню соціальним досвідом, навичками життя й практичної діяльності в суспільстві. Їх формування здійснюється в рамках кожного навчального предмета.

Компетентність як інтегрований результат навчальної діяльності учнів формується передусім на основі опанування змісту загальної середньої освіти. Виявити рівень такого опанування покликане оцінювання. Оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учнів в оволодінні змістом предмета, умінь та навичками відповідно до вимог навчальних програм. Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів є знання, вміння та навички, досвід творчої діяльності учнів, досвід емоційно-ціннісного ставлення до навчальної діяльності [1].

При оцінюванні навчальних досягнень учнів мають враховуватися:

- характеристики відповіді учня: цілісність, повнота, логічність, міцність, впевненість.
- якість знань: осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, місткість, правильність.
- ступінь сформованості загальнонавчальних та предметних умінь і навичок.
- самостійність оцінних суджень.
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки.
- досвід творчої діяльності (вміння виявити проблеми та розв'язувати їх, формувати гіпотези).

Зокрема, при оцінюванні рівня навчальних досягнень учнів з біології враховується: рівень оволодіння біологічними ідеями, що становлять важливу складову загальнолюдської культури; обсяг відтворення знань, рівень розуміння навчального матеріалу; самостійність суджень, систематизація та глибина знань; дієвість знань, вміння застосовувати їх у практичній діяльності з метою розв'язування практичних завдань; вміння робити висновки та узагальнення на основі практичної діяльності; рівень оволодіння практичними умінь та навичками спостереження та дослідження природи [3]. Ці орієнтири покладено в основу чотирьох рівнів навчальних досягнень учнів: початкового, середнього, достатнього, високого. Основними видами оцінювання навчальних досягнень учнів сучасної школи є поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація.

З метою вивчення стану проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів з біології у шкільній практиці нами було проведено анкетування 37 учителів загальноосвітніх шкіл с. Озерна та с. Нестерівці Зборівського району Тернопільської області. 86,5% учителів на запитання: «З якою метою Ви проводите контроль навчальних досягнень учнів?» — відповіли: «Щоб дізнатися, чого діти не знають, який матеріал не засвоїли, де допускають помилки найчастіше тощо». Лише 10% учителів зазначили, що це потрібно не тільки для діагностики навчальних досягнень школярів, але і для самооцінки діяльності педагогів.

Аналіз результатів анкетування свідчить, що всі вчителі систематично здійснюють поточне і тематичне оцінювання навчальних досягнень, лише 5,4% педагогів практикують попередній контроль і 45,9% застосовують різні форми підсумкового оцінювання. За способом організації перевірки навчальних досягнень вчителі надають перевагу фронтальному та індивідуальному контролю (відповідно 86,5% і 91,8%). Жоден із опитаних учителів не використовує групову форму контролю, і лише 8,1% іноді використовує парний

контроль. Також у процесі анкетування з'ясувалося, що всі учителі надають перевагу методам усного та письмового оцінювання навчальних досягнень учнів і зовсім не застосовують практичної перевірки результатів навчання. Співвідношення методів оцінювання навчальних досягнень учнів, які використовують учителі на уроках біології, подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Використання учителями методів контролю навчальних досягнень учнів на уроках біології

№ з/п	Методи контролю навчальних досягнень	Кількість учителів	%
1.	Фронтальна бесіда	33	89,2
2.	Індивідуальна розповідь	29	78,4
3.	Відновлення деформованого тексту	–	0,0
4.	Складання схем, карт поширення тварин	2	5,4
5.	Складання тез, плану сприйняття інформації	2	5,4
6.	Контрольна робота	37	100
7.	Біологічний диктант	6	16,2
8.	Реферат	2	5,4
9.	Тестування	26	70,3
10.	Проведення спостережень, дослідів	–	0,0
11.	Виконання практичної роботи (практикуму)	–	0,0
12.	Створення моделей, проектів	–	0,0
13.	Гра, вікторина, змагання	9	24,3
14.	Використання посібників із друкованою основою	17	45,9
15.	Комп'ютерне оцінювання (тестування)	–	0,0

Аналіз анкетування дає підстави зробити висновок, що в практиці роботи школи значна частина вчителів традиційно підходить до організації контролю навчальних досягнень учнів, використовує його в основному заради показників досягнутого, для співвіднесення результатів із запланованими цілями навчання. Проте оцінювання навчальних досягнень учнів повинно давати відомості не лише про правильність чи неправильність кінцевого результату виконаної діяльності, але й про неї саму: чи відповідає форма діяльності вимогам програми та певному етапу навчання.

Залежність ефективності процесу навчання від частоти й оперативності контролю за ходом та рівнем засвоєння учнями навчального матеріалу, зумовлює необхідність удосконалення форм і методів оцінювання навчальних досягнень учнів. Правильно організований контроль навчальної діяльності учнів дозволить учителю об'єктивно оцінювати отримані ними знання, уміння і навички, вчасно надавати необхідну допомогу і домагатися досягнення цілей навчання. Якщо вчитель буде систематично використовувати різні види, методи і форми контролю навчальних досягнень учнів, то буде підвищуватися зацікавленість школярів у вивченні предмета. Все це створить сприятливі умови для розвитку пізнавальних здібностей учнів та активізації їх самостійної пізнавальної діяльності, а отже, для покращення якості навчання загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна методика навчання біології: [навч. посібник] / І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар та ін.; за ред. І. В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – 592.
2. Левченко Л. Шляхи вдосконалення педагогічної діяльності з проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів / Л. Левченко // Рідна школа. – 2003. – № 11. – С. 17-19.
3. Матяш Н. До методики контролю навчальних досягнень учнів / Н. Матяш, О. Астаніна // Біологія і хімія в школі. – 2000. – № 6. – С. 24-26.